

Asia Tekijänoikeus kysymyssarjaan

Hakija A

Annettu 16.5.2000

SELOSTUS ASIASTA

Lausuntopyyntö

A on 22.2.2000 päivätyllä kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa työterveyteen liittyvän Z-mittarin ja siihen liittyvien kysymysten tekijänoikeuksien selvittämiseksi. Lausuntopyynnössä kysytään tekijänoikeusneuvoston kannanottoa seuraaviin kysymyksiin.

1. mikä on katsottava lain ja voimassa olevien kansainvälisten sopimusten mukaiseksi sellaiseksi menettelyksi, jolla A ei loukkaa ulkopuolisten oikeuksia?

2. mitkä on katsottava alkuperäiseltä tutkijalta englantilaiselle kustannusyhtiölle siirtyneiden tekijänoikeuksien suojatuiksi intresseiksi toisaalta tutkimustyön ja toisaalta A:n henkilöstön hyvinvoinnin ja työkyvyn edistämiseksi tehtävän ja kaupallisten työterveyshuoltoyhtiöiden toimesta toteutettavan toiminnan alueella?

Lausuntopyyntö liittyy Z-mittarin käyttöön varhaiskuntoutustutkimuksessa ja sen kaupallisesta hyödyntämisestä henkilöstön työkyvyn edistämisessä. Lausuntopyyntöön oheistettu Z-mittari sisältää 12 kappaletta työhyvinvointiin liittyvää kysymystä sekä näiden suomenkieliset käännökset. Kysymykset ovat työhön ja hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä kuten "Oletko viime aikoina pystynyt keskittymään tehtäviisi?" ("Have you recently been able to concentrate on whatever you're doing?"). Vastausvaihtoehdot ja on jokaisessa kysymyksessä neljä, kuten; "Tavallista paremmin", "Yhtä hyvin kuin tavallisesti", "Huonommin kuin tavallisesti" ja "Paljon huonommin kuin tavallisesti".

Lausuntopyynnön mukaisesti A:ssa toteutettiin vuosina 1995-1999 laaja varhaiskuntoutuksen vaikuttavuustutkimus, jonka tavoitteena oli myös muokata työpaikoille soveltuva kysely liittyen henkilöstön hyvinvoinnin ja työkyvyn seuraamiseen ja ylläpitoon. Tutkimukseen sisällytettiin yhtenä osana B:n tutkimusjulkaisuista Z-mittarin 12 kysymystä, joiden soveltuvuutta ja käyttömahdollisuutta lausuntopyynnön hakijan tarkoituksiin samalla testattiin. Julkaisut olivat nimeltään B: "The Detection of Psychiatric Illness by Questionnaire" (Maudsley Monograph No 21. Oxford: Oxford University Press 1972) sekä myöhemmin ilmestynyt B & C: "A User's Guide to the General Health Questionnaire (Windsor, Berkshire: G 1988). Lisälähteinä käytettiin myös aikaisempia

suomalaisten tutkimuslaitosten julkaisemia tutkimuksia, joissa Z-mittaria oli myös käytetty. Kun edellä mainitut kysymykset osoittautuivat toimiviksi, niitä käytettiin yhtenä tutkimuksen tavoitemuuttujista.

An tutkimuksena pohjalta muokkaama "KAIKKI HYVIN TYÖSSÄ?" -kysely sisältää noin 140 terveyteen, työkykyyn ja elämänhallintaan sekä työhön ja työorganisaation toimintatapoihin liittyvää kysymystä. Z:n 12 kysymystä muodostavat tästä kokonaisuudesta yhden merkittävän terveyttä kuvaavan mittarin.

Kun tämä kysely osoittautui käyttökelpoiseksi, on sitä mukaan lukien em. Z:n 12 kysymystä tarkoitus hyödyntää An henkilöstön hyvinvoinnin ja työkyvyn edistämässä ja kehittämässä.

An henkilöstön työkyvyn tukeminen kuuluu lausuntopyynnön mukaan A:n tehtäviin, mutta se ei voi tarjota An virastoille konkreettista kysely/analyysipalvelua. Näin ollen kysely on suunniteltu saatettavaksi niiden käyttöön kaupallisia työterveyshuoltopalveluja tuottavien yritysten välityksellä, mutta A:n ohjauksessa.

Palvelun toteutusta suunnitellessaan lausuntopyynnön tekijä halusi varmistua oikeudestaan käyttää kyselyä kokonaisuudessaan kehittämässään muodossa. Tällöin kävi ilmi, että Z -mittarin tekijänoikeudet olisivat siirtyneet G - nimiselle englantilaiselle kustannusyhtiölle, joka pitää sitä kaupallisena tuotteenaan. Lausuntopyynnön tekijän otettua yhteyttä edellä mainittuun yritykseen ilmeni, että Z -mittarin kysymysten käyttö näytti lausuntopyynnön mukaisesti edellyttävän käyttöoikeuksien ostamista atklisenssien tapaan kaupalliseen käyttöön jopa silloin, kun mittaria käytettäisiin ei-kaupallisessa tutkimustarkoituksessa.

Lausuntopyynnön mukaisesti hakija noudatti tutkimuksessaan vakiintunutta käytäntöä, jonka mukaan ainutkertaisen tutkimuskäytön, joka osittain kohdistui julkaistun tieteellisen tuloksen testaamiseen, ei katsottu loukkaavan tekijänoikeuksia. Hakija toteaa edelleen, että samaa käytäntöä on hakijan tietojen mukaan noudatettu myös edellä mainituissa suomalaisissa tutkimuksissa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Lausuntopyynnössä huomioitavat asiat

Lausuntopyynnössä olevassa tilanteessa tulee arvioitaviksi erityisesti se, ovatko Z -mittarin kysymykset erikseen arvioituna Suomen tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisesti suojattuja teoksia tai muodostavatko kysymykset yhdessä arvioituna teostason ylittävän teoksen.

Toinen lausuntopyynnössä keskeinen asia on kysymys lausuntopyynnössä esiintyvien suomennosten tekijänoikeuksista.

Tekijänoikeudesta

Lausuntopyynnön johdosta tulee ensin arvioitavaksi Suomen tekijänoikeuslain soveltuvuus kyseessä olevaan tapaukseen. Tekijänoikeuslain soveltamisala määräytyy sekä kansallisten säännösten että Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten mukaan. Suomen tekijänoikeuslakia sovelletaan lähtökohtaisesti tekijänoikeuslain 63 §:n mukaisesti muun muassa Suomen kansalaisten tai Suomessa vakinaisen olinpaikan omaavan henkilön luomiin teoksiin sekä Suomessa ensiksi julkaistuihin teoksiin. Tämän lisäksi ulkomaiset teokset voivat tulla Suomessa suojatuiksi myös Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten kautta, joista tärkeimpinä voidaan mainita Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta vuodelta 1886 sekä yleismaailmallinen tekijänoikeus-sopimus vuodelta 1952.

Molemmat sopimukset perustuvat niin sanottujen kansallisen kohtelun ja vähimmäisoi-keuksien periaatteille. Kansallisen kohtelun periaatteen mukaisesti tekijä, joka on jonkin sopimukseen liittyneen An kansalainen, on oikeutettu saamaan saman suojan kun A myöntää sen omille kansalaisille. Vähimmäisoi-keuksien periaate velvoittaa sopimusAn kansallisesta kohtelusta riippumatta antamaan muista sopimusAista oleville teoksille vähintään sopimuksessa määrätyn suojan. Suomen tekijänoikeuslain säännökset täyttävät sopimuksissa edellytetyt vähimmäisoi-keudet.

Suomen tekijänoikeuslain mukainen suoja myönnetään esimerkiksi sellaisille teoksille, joiden tekijä on jonkin sopimusAn kansalainen sekä teoksille, jotka on ensiksi julkaistu jossain sopimusAssa. Lausuntopyynnöstä ei nimenomaisesti ilmene tekijän kansalaisuutta tai kysymysten ensimmäistä julkaisupaikkaa. Lausuntopyynnössä on ainoastaan maininta, että ensimmäinen Z -mittarin esittelevä julkaisu olisi ilmestynyt Englannissa vuonna 1972. Yhdistynyt kuningaskunta on Bernin sopimuksen jäsenA. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että mikäli Z -mittari on julkaistu ensimmäistä kertaa Yhdistyneessä kuningaskunnassa tai muut kansainvälisen suojan saannin edellytykset täytyvät, saat-

taa se olla Suomessa suojattu kohde ja sen mahdollinen tekijänoikeudellinen suoja tulee arvioitavaksi Suomen tekijänoikeuslain mukaisesti.

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on teokseen tekijänoikeus. Kirjallisina teoksina suojataan sekä kauno-kirjallisia että selittäviä kirjallisia teoksia.

Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisella teoksella tarkoitetaan henkisen, omaperäisen luomistyön tuotetta. Teoksen tulee niin sanotusti ylittää teoskynnys eli saavuttaa teostaso. Tekijänoikeudellisen suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Teoksen aihe, taiteellinen arvo, käyttötarkoitus tai muut vastaavat seikat eivät yleensä ole huomioon otettavia seikkoja teostasoa arvioitaessa. Työn luomiseen vaadittavalla työ- tai tietomäärällä ei ole merkitystä teostasoa arvioitaessa. Jos tekniset tai muut vaatimukset asettavat työn laatimiselle niin ahtaat rajat, että tietty asia voidaan ilmaista vain yhdellä tavalla, ei tällaisen työn normaalisti voitaisi katsoa ylittävän teoskynnystä. Tekijänoikeus syntyy sille luonnolliselle henkilölle, joka on luonut teoksen.

Useat kirjalliset tuotteet heijastavat tekijänsä persoonallisuutta ja ovat siten teoksia. Niin sanotun teoskynnyksen alapuolelle voivat kuitenkin jäädä esimerkiksi lyhyet uutiset, tavanomaiset ilmoitukset ja yksittäiset virkkeet.

Tekijänoikeus ei suojaa ideoita ja yleisiä periaatteita sellaisenaan. Tekijänoikeus ei suojaa myöskään teoksen aihetta tai aiheen käsittelyä ohjaavaa metodologiaa taikka teoksen sisältämiä tietoja sellaisenaan. Sen sijaan tekijänoikeus suojaa sitä omaperäistä ilmenemismuotoa, joka tietylle idealle, periaatteelle tai aiheelle on annettu.

Korkein oikeus on päätöksessään KKO 1971 II 7 ottanut kantaa autonkuljettajantutkimuksen suorittamista varten käytettäviin kyselylomakkeisiin todeten, etteivät ne olleet sellaisia itsenäisiä ja omaperäisiä teoksia, että niitä tulisi suojata tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisina teoksina. Päätöksen perusteluissa todetaan osaltaan, että lomakkeet oli laadittu ulkomaisten esikuvien mukaisiksi sekä sisällöltään kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön valvonnan alaisena ja ministeriön ohjeiden mukaan.

Tekijänoikeusneuvosto on lausunnossaan TN 1990:3 ottanut kantaa kyselylomakkeen teoskynnykseen ja luettelosuojaan. Tekijänoikeusneuvosto katsoi, etteivät kyselylomakkeessa esitetyt kysymykset tai lomake sellaisenaan saanut tekijänoikeussuojaa. Myös luettelosuojan kohdalla neuvosto päätyi sille kannalle, ettei lomake saanut tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista luettelosuojaa. Syynä tähän oli perusteluissa mainittu se, ettei lomakkeessa ollut ilmaistu suurta määrää tietoa, joka on luettelosuojan edellytys.

Z -mittarin kysymysten tekijänoikeussuojasta

Yksittäisten kysymysten tekijänoikeudellisesta suojasta tekijänoikeusneuvosto toteaa seuraavaa. Kysymykset ovat persoonattomasti muotoiltuja tietyn perustiedon ja päämäärien pohjalta muotoiltuja kysymyksiä, joiden ainoana tarkoituksena on selvittää tietty asiantila. Niissä ei ilmene sellaista omaperäistä henkistä luomistyötä kuin teokselta Suomen tekijänoikeuslain mukaan vaaditaan. Kysymykset ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden päämäärä asettaa niiden muotoilulle ahtaat rajat. On pidettävä todennäköisenä,

että vastaavia kysymyksiä ei voitaisi luontevasti esittää monellakaan eri tavalla. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, etteivät lausuntopyynnössä esitetyt kysymykset ole tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisesti suojattuja teoksia.

Z -mittari muodostuu 12 erillisestä kysymyksestä sekä neljästä näihin liittyvästä vastausvaihtoehdosta. Z -mittarin kysymykset ovat tekijänoikeusneuvoston näkemyksen mukaisesti valittu tiettyyn analyysiin tähtäävien tarkoitusten toteuttamiseksi, eikä mittarista kokonaisuutena arvioiden ilmene sellaista omaperäistä luomistyötä esimerkiksi aineiston valinnassa ja järjestelyssä, kuin teokselta Suomen tekijänoikeuslain mukaan vaaditaan. Tästä johtuen tekijänoikeusneuvosto katsoo, ettei Z -mittari myöskään kokonaisuutena arvioiden muodosta tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittamaa teostason ylittävää teosta.

Tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin mukaisesti sillä, joka on kääntänyt teoksen tai muunnellut sitä tahi saattanut sen muuhun kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen tässä muodossa, mutta hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen. Näissä tilanteissa ei varsinaisesti luoda uutta teosta, vaan kyse on uuden muodon antamisesta alkuperäisteokselle. Edellytyksenä näissäkin tapauksissa on, että käännökseen tai muunteluun sisältyy niin paljon henkistä luomistyötä, että teoskynnyksen voidaan katsoa ylittyvän. Tarkkoja vaatimuksia on tässä suhteessa vaikea esittää. Lain esitöiden ja oikeuskirjallisuuden mukaan vaatimuksia ei tässä suhteessa tulisi kuitenkaan asettaa liian korkealle. Tämä johtuu siitä, että kääntäjän tai muuntelijan mahdollisuudet itsenäisen ja omaperäisen teoksen luomiseen ovat olennaisesti rajoitetummat kuin alkuperäisteoksen tekijällä. Siten henkisen luomistyön voitaisiin katsoa olevan enemmänkin omalaatuista toimintaa. Kirjallisissa teoksissa ilmenee usein tietyn maan kielelle ominaisia piirteitä ja ilmaisuja, joita toinen kieli ei tunne ja jotka tulevat siten korvatuiksi muun maan kielen vastaavilla ominaispiirteillä kääntäjän omaperäisyyttä ilmentäen. Aivan rutiininomaisen tai mekaanisen, sanasta sanaan tapahtuvan käännöksen ei kuitenkaan voitaisi katsoa ylittävän teoskynnystä.

Kysymykseen käännösten tekijänoikeussuojasta tekijänoikeusneuvosto toteaa, että käännökset ovat yksinkertaisia "sanasta sanaan" tapahtuvia käännöksiä, joissa ei ilmene sellaista omaperäisyyttä esimerkiksi kielen sanavalintojen tai vivahteiden osalta kuin teokselta Suomen tekijänoikeuslain mukaan vaaditaan. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, etteivät lausuntopyynnössä esitettyjen kysymysten suomennokset ole sellaisia tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin mukaisia käännöksiä, joihin niiden kääntäjällä olisi tekijänoikeus.

Tekijänoikeusneuvoston tehtäviin kuuluu Suomen tekijänoikeuslain tulkinta. Lausuntopyynnössä esitettyyn toiseen kysymykseen eli kysymykseen siitä, "mitkä on katsottava alkuperäiseltä tutkijalta englantilaiselle kustannusyhtiölle siirtyneiden tekijänoikeuksien suojatuiksi intresseiksi toisaalta tutkimustyön ja toisaalta An henkilöstön hyvinvoinnin ja työkyvyn edistämiseksi tehtävän ja kaupallisten työterveyshuoltoyhtiöiden toimesta toteutettavan toiminnan alueella", vastaaminen ei siten kuulu tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan.

Yhteenveto

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, etteivät lausuntopyynnön kohteena olevan Z

-mittarin 12 kysymystä erikseen tai kokonaisuutena arvioiden ole teoskynnyksen ylittäviä teoksia eikä niitä suojata muunkaan tekijänoikeuslain säännöksen nojalla.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa lisäksi, etteivät kysymysten suomennokset ole tekijänoikeudella suojattuja käännöksiä.

Tästä johtuen Z -mittarin Suomessa tapahtuvalle käytölle ei ole Suomen tekijänoikeuslain mukaisia esteitä.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Harri Stachon

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Sen ratkaisemiseen ovat osallistuneet tekijänoikeusneuvoston puheenjohtaja Niklas Bruun, varsinaiset jäsenet Markku Uotila, Ahti Vänttinen, Kirsi-Marja Okkonen, Arto Alaspää, Stig Henriksson, Päivi Liedes, Martti Heikkilä, Kai Nordberg ja Risto Ryti sekä varajäsen Pirjo Aalto.